

„DE MEDISCH-HISTORISCHE TENTOONSTELLING 1949”

(ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Nederl. Mij. tot bev. d. Geneeskunst).

Met hoeveel verplichtingen legt het leven beslag op onze kostbare tijd en verstoort de rust der concentratie in gestelde problemen? Hoe dikwijls voelen wij ons door familierelaties in ons leven verplicht om bezoeken af te leggen waar we met een behoorlijke tegenzin toe overgaan omdat we er moeilijk onderuit kunnen? Een enkele maal gelukt ons dit dan wel.

Maar onvermijdelijk werd deze verplichting toen het betrof het 100-jarig bestaan van een onzer naaste bloedverwanten, de Nederl. Mij. t.b.d. Geneeskunst, en bepaald drukkend toen het ging om een beleefdheidsbezoek aan de medisch-historische tentoonstelling die ter gelegenheid van dit feit in het Waaggebouw te Amsterdam werd gehouden.

Wij voelden dit bezoek als een onvermijdelijke verplichting, omdat wij over het algemeen weinig belangstelling hebben voor tentoonstellingen en in dit geval zelfs drukkend, omdat een historische tentoonstelling weinig verwachtingen in ons vermag op te wekken. Zelden bereikt men hiermee dat de bezoeker een gemakkelijk te volgen ontwikkelingsgang te zien krijgt. Dikwijls wordt het begrip historisch in dit verband vereenzelvigd met hetgeen vroeger bestond en bijna nooit gelukt het om een meer dynamische, of zo men wil organische groei te tonen. Aan deze tekortkoming is ook de medisch-historische tentoonstelling 1949 helaas niet ontkomen.

Ook hier kreeg men een, zij het dan ook met veel zorg en ijver samengesteld aantal min of meer willekeurige beelden uit de geneeskunde in vorige eeuwen te zien en was men er niet in geslaagd om een levend beeld van ontwikkeling en vooruitgang te ontwerpen.

Aan de grote tegenstelling tussen hetgeen, ondanks de enorme resultaten, in de loop der jaren *niet* werd bereikt in de bestrijding van degeneratieve afwijkingen en ziekten en hetgeen *wel* werd bereikt door de bestrijding van bacteriële aandoeningen, was geen aandacht besteed. De grote vooruitgang van bacteriologie en immuniteitsleer en de resultaten hiervan voor de mensheid bleek nergens uit en was zelfs niet in een enkele grafiek vastgelegd. Het vergelijkend element ontbrak zozeer in de samenstelling dezer tentoonstelling dat van een medische historie in de juiste betekenis dezer woorden geen sprake was.

Ondanks geringe verwachtingen, gebaseerd op teleurstellende bezoeken aan andere „historische” tentoonstellingen, ondanks het feit dat men zich ook hier te veel op het standpunt had geplaatst dat men onder „historisch” slechts datgene verstaat wat reeds historie geworden is zonder een levende ontwikkelingsgang tot op de huidige dag te volgen, heb ik van deze, zij het dan ook niet medisch-historische tentoonstelling, zéér genoten. Mijn tocht naar het Waaggebouw, de oude zetel van het chirurgijns-gilde, waar van de 17e tot aan het eind

der 19e eeuw in het Theatrum Anatomicum de anatomie werd gedoceerd, werd ruimschoots beloond. Het verplichte familiebezoek is, zoals dit een enkele maal wel meer gebeurt, erg meegevallen.

Reeds onmiddellijk na de entree kon men zich als tandarts prettig thuis voelen in dit medisch milieu doordat men als het ware ontvangen werd door een drietal hoogleraren, die wij mede tot de onzen mogen rekenen. Op een groot doek, voorstellend „De Anatomische les van Prof. Bolk”, geschilderd door Martien Monnickendam en in bruikleen afgestaan door het Anatomisch Laboratorium der Universiteit van Amsterdam, zag men de professoren Barge, Boeke en Van den Broek om de centrale figuur en markante kop van Prof. Bolk gegroepeerd. Een vergelijkende studie van de negen „Anatomische lessen” die hier aanwezig waren, geschilderd tussen 1603 en \pm 1910 gaf een merkwaardig inzicht in de verschillende opdrachten die hiertoe verstrekt waren en in de totaal verschillende methoden waarvan de kunstenaars hiertoe gebruik maakten. Zeer opvallend was dit verschil bijvoorbeeld tussen de anatomische les van Professor Petrus Camper, in 1758 door Tibout Regters geschilderd en het hierboven genoemde werk van Monnickendam. Maar ondanks deze grote verschillen was er toch ook weer de merkwaardige overeenkomst in het feit dat men in de opdracht tot een dergelijk onderwerp in de loop dezer eeuwen niet is afgeweken van het schilderen van poserende figuren. Dit is wel opmerkelijk omdat men toch in de latere schilderkunst steeds meer is overgegaan tot het schilderen van actie en handeling. In het grote doek van Monnickendam hebben zelfs mannen als Boeke en Bolk zich door de schilder laten afleiden van de ongetwijfeld grote belangstelling die zij voor deze les gehad zullen hebben en ook op de mijmerende gezichten van Barge en Van den Broek leest men dat de concentratie verstoord is. Ook in deze moderne „Anatomische les” géén handeling, géén aandacht bij het werk doch, evenals drie eeuwen geleden, een compositie van poserende figuren.

Onwillekeurig komt men na een bezoek aan deze tentoonstelling tot dergelijke beschouwingen op het gebied der beeldende kunst doordat aan schilderijen, grafieken, sculpturen en tekeningen wel een zéér grote plaats was ingeruimd.

Van vele bekende platen van „tandmeesters” en „kiezentrekkers” kon men hier het origineel bewonderen. Zij waren, historisch verantwoord, ondergebracht bij de afdeling Chirurgie in Zaal V. Aanwezig waren een negental doeken, o.a. van Jan Steen, Pieter Quast, Johannes Victors, Johannes Lingelbach en Gerard Dou. Opmerkelijk is bij al deze werken de grote belangstelling van het publiek voor dergelijke gebeurtenissen. Een belangstelling, die het mogelijk maakt om de mensheid weer eens in twee groepen te scheiden: zij die door gebaar of gelaatsuitdrukking blijk geven van een intens mede-leven en lijden met de patiënt en zij, die hun, naar het sadisme neigende, innerlijk verraden door een geniepige lach. Erkend moet worden dat het aantal van deze laatste toeschouwers op genoemde schilderijen niet gering is.

In Zaal IV (Botanie) werden wij getroffen door een prachtig schilderij van Thérèse van Duyll-Schwarze, voorstellend Prof. Hugo de Vries op 70-jarige leeftijd. Zoals in alle zalen trof ons ook hier weer welk een rijk bezit de Nederl. Mij. t.b.d. Geneeskunst in haar bibliotheek heeft, die dan ook volkomen terecht de trots en de glorie der 100-jarige wordt genoemd. Veel boeken en zeer oude handschriften, waaronder werken uit de 16e eeuw, het bekende „De humani corporis fabrica” (Spigelius 1627), en niet minder bekende „Miraculum naturae” van Swammerdam (1672) benevens een uitgebreide verzameling werken van Vesalius, waren door deze bibliotheek tijdelijk afgestaan.

In de zalen voor Verloskunde, Pharmacie, Chirurgie, Oogheelkunde en Op-

tiek waren vitrines met een uitgebreide collectie instrumenten zoals deze in de 15e eeuw en later werden gebruikt. Een aantal pincetten, beenboren, kaakmesses, mondklemmen, koevoeten en kiezensleutels had natuurlijk onze speciale belangstelling. Hoezeer overigens getroffen door het feit dat ook de tandheelkunde op bovengenoemde wijze op deze tentoonstelling vertegenwoordigd was, vraagt men zich af, of dit nu juist wel historisch verantwoord was op een medische tentoonstelling die teruggreep tot tijden waarin de uitoefening der tandheelkunde nog volledig in handen was van barbiers, kwakzalvers en marktventers en er dus van enig contact met de toenmalige geneeskunde nog geen sprake was.

Veel oude receptenboeken uit de 17e en 18e eeuw met hun mengelmoes van kostelijke aanwijzingen voor het vervaardigen van poetsmiddelen, smakelijke spijzen en dranken, recepten voor broodbakken, worstmaken, bierbrouwen en het samenstellen van verfstoffen, zagen wij onder de manuscripten op zaal VI.

Een prachtige verzameling penningen en postzegels (portretten, Rode Kruis, tuberculosebestrijding enz.) was ingezonden door het Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde.

Het gevoel aan een verplichting voldaan te hebben schenkt ons achteraf dikwijls voldoening en dankbaarheid. Een enkele maal wordt men op dergelijke bezoeken zelfs verrast door een onverwachte kennismaking. Zo werd onze verplichting op deze dag nog extra beloond door een korte rondgang langs enkele van de meest typische plekjes van oud-Amsterdam, eveneens daterend uit 16e en 17e eeuw, onder de deskundige en even bezielende als vertrouwde leiding van de Beherend-redacteur van ons Tijdschrift.

Het is goed om in deze wereld, waarin het tempo van vooruitgang, verandering en vernieuwing bijna niet meer te volgen is, af en toe stil te staan en terug te zien op hetgeen historie geworden is.

Dit was de winst van het bezoek aan deze tentoonstelling.

Arnhem, Juli 1949

R. W. BROEKMAN